نگاه

مهلکه «منشور حقوق شهروندی»

تقی آزادارمکی، جامعه‌شناس

گزارش عملکرد دولت به واسطه ریاست‌جمهور آقای دکتر روحانی برایم جالب بود زیرا ضمن اینکه نگاهی به وضعیت دولت و جامعه ایرانی به لحاظ اقتصادی و سیاسی به گذشته وجود داشت، تلاش بر این بود تا به آینده نیز توجه جدی شود. همان‌طور که وضعیت بحرانی اقتصادی کشور اوضعیت تورمی و رکودی) با آمار و ارقام و شواهد بسیار مورد تاکید بود به راه‌های برون‌رفت از این وضعیت نیز تاکید می‌شد و امید بر این بود تا در سال‌های آتی بتوان به شروع کار دولت نهم بازگردیم. شرایطی که در آن با اختیار نورم و رشد روبه‌رو بودیم. در این میان در پاسخ به اینکه شخص ریاست‌جمهور در دولت یازدهم چه برنامه‌ای در حوزه فرهنگی و اجتماعی دارند، به منشور حقوق شهروندی اشاره شد. در اینجا بود که احساس خطر کردم و دولتی که قرار بود به راه‌های برون‌رفت از نیروهای متخصص در همه حوزه‌ها راهها و شرایط برون‌رفت از وضعیت نابسامان را دنبال کند، به دولتی دوباره سیاست‌زده تبدیل‌شدن است. این وضعیتی است که اکثر دولت‌های ایرانی بعد از اینکه احساس کردند کم سواد بر کار شده و امور را در اختیار دارند برای ماندن به طراحی نظام‌های متعدد مفهومی تحت عناوین متعدد اقدام می‌کنند. این دولت هم دارد وارد این معرکه خطرناک می‌شود و من با این وضعیت مشکل دارم. مشکل تلقی کردن این وضعیت را با فهمی که از روند عمل دولت‌ها در ایران دارم، حاصل شده است که در ادامه به آن توجه می‌شود.

برای فهم نظرم اجازه دهید به نکته‌ای اساسی اشاره کنم که در پاسخ به این سؤال قابل طرح است. سؤالی که بارها برای ما مطرح شده است: اجرا دولت‌های ایرانی بعد از انقلاب که از رقابت سیاسی حداقل دوجبهه‌ی (دو گروه رقیب) در امدادند، از متن اجتماعی فاصله می‌گیرند و به سرعت دچار تناولی در فهم و حل مشکلات اساسی که قبلا به آن اشاره کرده بودند می‌شوند؟ به نظرم به خیانت و نه حماقت و نه توطئه غرب نه سازشکاری دولت‌ها علت توضیح‌دهنده این وضعیت است. آنچه که دولت‌ها را با وضعیت جدید روبه‌رو می‌کند گفتار از حوزه اجتماعی و فرهنگی به سیاسی و تمرکز بر دولت است. تاکید بیشتر به خود دولت و نیروهایی که همراه و همدار با دولت هستند از یک طرف و تلاش در حذف یا تخریب یا نادیده‌گرفتن سهم و قدرت نیروی رقیب از طرف دیگر زمینه‌ساز این وضعیت شده است. این است که دولت یازدهم هم مانند دولت‌های قبلی به جای اجرای وظایف قانونی‌اش به طرح منشوری جدید دست زده است تا به جای اجرای قانون اساسی را اصل قرار دهد. این کار مجوب می‌شود تا به جای توجه به قانون اساسی از آن دست‌زده و اجرای آن سختتر از قدیم شود. این کاری است که دولت‌های قبلی در این گردنار شدند. مهلکه جدید خطرناک‌تر که زیرا عدای خاص که فکر می‌کردند تیتر بیشتری از دیگران دارند رحمت کشیده و فکر کرده و نتیجه فکرشان را ننوشته‌اند. مثل اینکه فکر کردند جامعه هم کلاس درس است که می‌توان هر نوع بحثی را به داوری دانشجویان گذاشت. جامعه مدرسه نیست. به این لحاظ بازهم این سؤال را مطرح می‌کنم که «آیا گروهی کوچک اجازه داشتند تا دامنه‌هایشان را در قالب بیانیه‌های سیاسی از زبان و سازمان ریاست‌جمهوری اعلام کنند؟ پاسخ‌شان را بدانند»؟ به نظر می‌آید که این کار مسیار نامنیله است و شاید هم ریشه در عدم درک شفاف این گروه کوچک و ناآشنا با جامعه ایرانی با این همه پیچیدگی‌هایش از سه متن اشاره‌شده در فوق (قانون اساسی، گفتمان‌های دولت و مطالبات مردمی در قالب شعارهای دولت یازدهم) دارد. اگر این گروه درک شفافی از این سه متن داشتند، اینگونه عمل نمی‌کردند. شاید جز این بدفهمی مسوول اصلی چنین وضع‌ها در ایران معاصر در پی ایجاد بحران هستیم تا رفع آن. فکر می‌کنیم بحران را باید با بحران حل کرد. در حالی که راه‌حل بحران از آن است تا شرایط استقرار فراهم شده. ایجاد بحران‌های مکرر که بیشتر هم به واسطه دولت‌ها صورت می‌گیرد مرتبط با چندین مورد زیر است: ۱- سیاسی نگاه‌داشتن فضا ۲- امرار بر تمامیت‌خواهی دولت ۳- بی‌توجهی به مطالبات مردم ۴- تاکید بر دولت همه‌کاره و دولت تخصصی ۵- بی‌اعتنایی به رقیب حاضر نظر در صحنه و ۶- فراموش‌شدن ایده‌هایی که دولت‌ها پس از هر بحران سیاسی بر سر کار می‌آیند.

درصد ترکیب شرکت کنندگان در نظرسنجی از نظر سوابق علمی و اجرایی

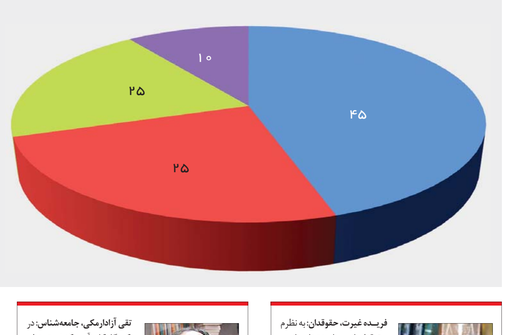

عکس: هومن حسنی، شرق

درصد منتقدان منشور و کسانی که انتقادی به منشور نداشتند

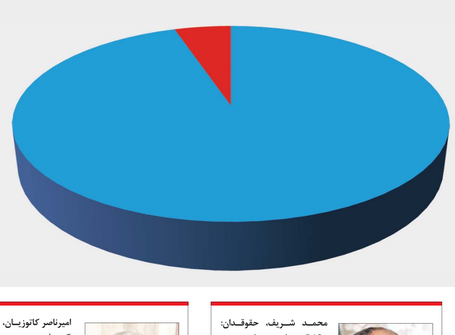

نظرسنجی از ۵ جامعه‌شناس و ۱۵ حقوقدان درباره کلیات «منشور حقوق شهروندی»

ابهام در اجرا، ابهام در بندها

محمدحسین نجاتی

حسن روحانی در اولین گام‌های خود یکی از اولین وعده‌های انتخاباتی خود را به شکلی ابتدایی تحقق بخشید. او هفته گذشته با انتشار منشور حقوق شهروندی، گام اولیه خود را برای تحقق این آرمان خاک‌خورده در جامعه ایران برداشت. او این منشور را در سایت شخصی خود منتشر کرد و طی فراخوانی آن را در معرض دید ملت و کارشناسان قرار گذاشت؛ اقدامی که از جهت ارایه این منشور به مردم و در معرض افکار عمومی قرارگرفتن کاری مثبت و از جهت در اختیار گذاشتن غیرمستقیم به این منشور کارشناسان پس از تدوین آنتقادبرانگیز است. حالا دولت روحانی روی دیگر از این جهت خطرناک است که می‌تواند مدعی شود که این منشور را به تکلیف ملت رسانده است. اما از حیث اجرا و نظارت احتمال نقض اصل استقلال قوا و ورود قوه‌مجریه به حیطه صلاحیت‌های قوه‌مقننه و قوه‌قضاییه و سازمان بازرسی کل کشور در نظارت بر اجرای صحیح قوانین در دستگاه‌های اداری و دیوان عدالت اداری خواهد بود.

همچنین نکته مغفول در این سند این است که به نظر من ما در ایران شهروند نهرانی، شهروند اهوازی، زاهدانی، تبریزی و... داریم و شهروندان ایرانی نداریم، چون حق‌های بشری را نمی‌توان در رابطه تابعیت محسوب کرد و تابعیت خود یک حق بشری است. بر این اساس بهتر بود که از عبارت مردم ایران استفاده شود. در مجموع بعنظر من نادیده‌گرفتن شوون دوگانه رییس‌جمهور ایرادات حقوقی و در نظرنگرفتن سازوکارهای اجرایی عمدتریتن انتقادات وارده بر این صنعت است.

حمیدرضا جلایی‌پور، جامعه‌شناس: این منشور را مطالعه کردم و ضروری است که بگویم در این منشور نمام کلیاتی که در قانون اساسی آمده ذکر شده است و هیچ مشکلی را حل نمی‌کند و ضروری است کار کارشناسی از زوایای مختلف از سوی کارشناسان در رابطه با این منشور انجام شود و این موسسه می‌تواند این کار را برعهده گیرد چراکه متن منشور تنها بازنوشت قانون اساسی است.

بعنظرم دوستان می‌توانند آثار نویسندگانی را که در این موضوع کار کرده‌اند و منابع خوبی که موجود است به‌عنوان مثال کتاب «ایرانیان» دکتر کاتوریان را مدنظر قرار دهند.

همچنین پیگیری حقوق شهروندی و حق فعالیت سیاسی شفاف از مطالبات جامعه است. انتظار داریم روند تشکل‌های سیاسی در این دوره به‌تدریج به طرف تحزب سیاسی برود و روند محافل و حلقه‌های اجتماعی به سوی نهادهای مردم‌نهاد حرکت کند.

البته از این نکته نمی توان غافل شد که این منشور دارای کارکرد های فرهنگی خاص خود است و می تواند تاثیر اجتماعی مثبتی را در افکار عمومی بگذارد، چرا که حداقل این این است که مردم با حقوق آشنا می شوند و می توانند در ادامه مطالبه‌گری از دولت دفاعشان باشند. اما با این وجود نکته اصلی تلاش برای اجرای این منشور است.

فریده غیوت، حقوقدان: به نظرم روشنفکران، جامعه‌شناسان و حقوقدانان از جمله افرادی هستند که باید در منشور حقوق شهروندی صاحبنظر باشند. همان‌طور که از اسم منشور حقوق شهروندی مشخص است، جامعیت آن باید شامل حال همه باشد و همه افراد اعم از زن و مرد و قومیت‌ها را باید دربرگیرد. حقوق شهروندی یعنی رعایت حقوق آحاد یک ملت؛ یعنی کسی که با هم در یک مملکت زندگی می‌کنند و اینها دارای مشترکاتی هستند که باید در این منشور به مشترکات توجه شود. خوشبختانه رییس‌جمهور قبل از انتخاب‌شدن به مساله حقوق شهروندی توجه ویژه‌ای داشتند و بعد از اینکه به عنوان رییس‌جمهور انتخاب شدند، برای تدوین منشور حقوق شهروندی دستوراتی را صادر کردند. حقوق شهروندی برای اینکه جامعیت داشته باشد نباید خطاب به یک گروه یا جنس خاص باشد. در تدوین منشور حقوق شهروندی باید منافع همه رعایت شود و در این راستا نظرات افراد صاحبنظر اعم از زن و مرد گرفته شود که در آن صورت می‌توان گفت این طرح جامع است. اصولا تمام قوانین ما برای همه آحاد ملت وضع می‌شود و تمام سازمان‌ها و ارگان‌هایی که در خدمت مردم هستند، به طریقی باید در این منشور نقش داشته باشند. اما در حسب اقتضای شغلی، کاری و حرفه‌ای شاید افرادی که در موقعیت‌هایی قرار دارند، طرح و نظرشان ارجحیتر نسبت به بقیه باشد.

تقی آزادارمکی، جامعه‌شناس: در یک نگاه کلی آنچه که تحت‌عنوان «منشور حقوق شهروندی» از طرف دفتر ریاست‌جمهوری اعلام شده است، زمینه‌ساز ظهور بحرانی مهم است که بازیگران سیاسی و حقوقی و اجتماعی و دینی را همراه با همه فیلم یکجا وارد کرده و جامعه و سیاست و دین و فرهنگ را ملتهب و در نهایت بحرانی می‌کند که به جایی خواهد رسید که رییس‌جمهور به ارایه تعابیر جدیدی از این منشور اقدام و زمینه انتقاد نیروهای مدافع و طرح را هم فراهم خواهد کرد. در این موقعیت خواهد بود که بحران ایجادشده علیه دولت جدید تا فعال‌سازی جامعه برای حرکت به جلو سامان خواهد گرفت. نه امروز نه خیلی روزهای آتی برای طرح این منشور زود است و ما در ایران دستورالی را صادر کردند. حقوق شهروندی برای اینکه جامعیت داشته باشد نباید خطاب به یک گروه یا جنس خاص باشد. در تدوین منشور حقوق شهروندی بطور کامل مطرح شده است و قوانین مختلفی اعم از قانون مطبوعات، احزاب و... را در جامعه داریم، ولی مهم این است که این قوانین به درستی در جامعه اجرا شوند. نکته حایز اهمیت این است که قوانین باید تدارک لازم و نهادهای اجرایی و نظارتی را برای اجرای قوانین حقوق شهروندی در جامعه داشته باشد و از اینجا که رییس‌جمهور مسوول اجرای قانون اساسی است، می‌تواند اینگونه قوانین را ساماندهی کرده و اگر کمبودی در مورد قوانین وجود دارد، آن را رفع کند. رییس‌جمهور به‌عنوان کسی که پس از مقام‌معظم‌رهبری عالی‌ترین مقام رسمی کشور محسوب می‌شود، می‌تواند در صورت مشاهده قوانین خلاف حقوق شهروندی تذکرات لازم را بدهد زیرا در ذیل اصل ۹ قانون اساسی آمده که هیچ مقامی حق ندارد آزادی‌های مشروع را هرچند با وضع قوانین و مقررات سلب کند.

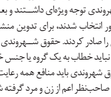

محمد هاشمی، حقوقدان: به نظرم نیازی به تدوین منشور حقوق شهروندی نیست و موارد حقوق شهروندی در قانون اساسی آمده است. منشور یعنی قاعده، قانون و عهدنامه که از نظر حقوقی ما قوانین حقوق شهروندی یا بر اساس قانون اساسی داریم. نکته بسیار مهم در این زمینه این است که قوانین حقوق شهروندی را در جامعه ساماندهی، اجرا و نظارت کنیم. در فصل سوم قانون اساسی بحث حقوق شهروندی به‌طور کامل مطرح شده است و قوانین مختلفی اعم از قانون مطبوعات، احزاب و... را در جامعه داریم، ولی مهم این است که این قوانین به درستی در جامعه اجرا شوند. نکته حایز اهمیت این است که قوانین باید تدارکات لازم و نهادهای اجرایی و نظارتی را برای اجرای قوانین حقوق شهروندی در جامعه داشته باشد و از اینجا که رییس‌جمهور مسوول اجرای قانون اساسی است، می‌تواند اینگونه قوانین را ساماندهی کرده و اگر کمبودی در مورد قوانین وجود دارد، آن را رفع کند. رییس‌جمهور به‌عنوان کسی که پس از مقام‌معظم‌رهبری عالی‌ترین مقام رسمی کشور محسوب می‌شود، می‌تواند در صورت مشاهده قوانین خلاف حقوق شهروندی تذکرات لازم را بدهد زیرا در ذیل اصل ۹ قانون اساسی آمده که هیچ مقامی حق ندارد آزادی‌های مشروع را هرچند با وضع قوانین و مقررات سلب کند.

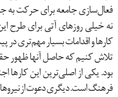

محمدرضا دولت‌فرتار، حقوقدان: به نظرم این منشور باید مبتنی بر یافته‌های علمی و پژوهشی باشد و نظرات استادان حقوق اخذ شود تا این منشور جامعیت لازم را داشته باشد. منابع حقوقی مشترک از قانون یا مفرده (دستورالعمل، بخشنامه، آیین‌نامه) است و اگر بخواهیم منشور حقوق شهروندی را به قانون تبدیل کنیم، باید در نظر بگیریم که آیا صورتی به تدوین این منشور اصت یا خیر. یکی از مشکلات ما در این زمینه این است که قوانین موضوعه ما که بخش عمده‌ا در آن حقوق شهروندان مربوط می‌شود بعضا دچار مشکل بوده و اجرا نمی‌شوند.

بنابراین بهتر است در شرایط فعلی تلاش کنیم تا قوانین حقوق شهروندی اجرا شود. برای تدوین این منشور سعی شده مقررات مختلف از قوانین و مقررات موضوعه در آن گردآوری شود. نکته قابل‌توجه دیگر سابقه تدوین سندهای اینچنینی است. به‌طوری که لایحه حقوق شهروندی و ایجاد نهاد می‌تواند در آن صورت شهروندی امروزه تنها منحصر به مردان نیست، اما قوانین‌ما مبنی حقوق شهروندی مردان با زنان و اقلیت‌ها و نژادها وجود دارد. بنابراین برای حل این مشکل سه دیدگاه مختلف مطرح می‌شود؛ عدای معتقدند باید قوانین فراگیر ایجاد شود تا تفاوت‌ها در نظر گرفته شود. دسته دوم معتقدند باید بر اساس تفاوت‌ها حقوق شهروندی تنظیم و تصویب شود و دسته آخر اعتقاد دارند حقوق شهروندی باید فراگیر باشد، اما بر اساس تمایزات که هم دربرگیرنده همه افراد جامعه شود و هم تمایزها را در نظر داشته باشد. بعنظرم از همه مهم‌تر باید حقوق شهروندی‌های تدوین‌شده تبعیت اجرایی داشته باشند و امیدوارم اینچنین باشند.

محمدرضا کاصدار استاد دانشگاه: در کشور ما قانون حفظ حقوق شهروندی وجود دارد. در بخش‌هایی از قانون اساسی کشور و قانون مصوب مجلس در سال ۱۳۸۳ بحث بر سر حفظ، اجرا و حمایت‌شدن حقوق شهروندی مطرح شده است.

طبیعتا وقتی قوانینی در این رابطه وجود دارد تکلیف مشخص است و حق‌مداری باید آن را اجرا کنند. اما وقتی که حقوق شهروندی مردم در قالب منشور تهیه می‌شود، حالت اجرایی به خود می‌گیرد و ضمانت اجرایی آن بیشتر می‌شود.

اساسا ما در ایران خلأ قانونی در زمینه قانون حقوق شهروندی نداریم و همین اصلی اجرایی این قوانین است. این منشورها می‌توانند زمینه فرهنگ‌سازی را در جامعه ایجاد کنند اما از همه مهم‌تر این است که تلاشی برای اجرای همین قوانین موجود صورت نمی‌گیرد. با این حال به نظر من باید فکر اجرا وجود و چه بهتر که به دنبال سازوکارهایی باشیم که حقوق ملت که در قانون اساسی ما نیز به آن اشاره شده است اجرا شود وگرنه با تهیه منشور ما تنها می‌توانیم ابعاد سمبلیک حقوق شهروندی را در نظر بگیریم. با این توجه حقوق شهروندی به این مسئله قابل تقدیر است و باید در صورت فراهم شدن سازوکارهای اجرایی تلاش‌هایی فراجناحی برای اجرا صورت بگیرد.

شهلا اعزازی جامعه‌شناس: حقوق شهروندی مفهوم فلسفی و سیاسی بوده که از زمان ارسطو مطرح شده و از آن زمان تاکنون تغییرات زیادی داشته است. در دوران حکومت آتن، شهروندی یک فضیلت برای مردان و تنها در انحصار انها بوده است. حقوق‌مدنی شهروندی در قرن۱۸ برای همه در نظر گرفته شد. حقوق سیاسی در قرن ۱۹ و ۲۰، حقوق اجتماعی و اقتصادی برای شهروندان در نظر گرفته شد. تفاوت‌های میان شهروندان وجود دارد؛ چراکه شهروندان هیچ کشوری از لحاظ قومیت و زبان مشابه نیستند. در حقوق شهروندی همچنین بحث جنسیت زن و مرد نیز مطرح است. شهروندی امروزه تنها منحصر به مردان نیست، اما تفاوت‌های میان حقوق شهروندی مردان با زنان و اقلیت‌ها و نژادها وجود دارد. بنابراین برای حل این مشکل سه دیدگاه مختلف مطرح می‌شود؛ عدای معتقدند باید قوانین فراگیر ایجاد شوند تا تفاوت‌ها در نظر گرفته شود. دسته دوم معتقدند باید بر اساس تفاوت‌ها حقوق شهروندی تنظیم و تصویب شود و دسته آخر اعتقاد دارند حقوق شهروندی باید فراگیر باشد، اما بر اساس تمایزات که هم دربرگیرنده همه افراد جامعه شود و هم تمایزها را در نظر داشته باشد. بعنظرم از همه مهم‌تر باید حقوق شهروندی‌های تدوین‌شده جنبه اجرایی داشته باشند و امیدوارم اینچنین باشند.

فاطمه صادقی، جامعه‌شناس: موارد عدیده‌ای از این منشور در تضاد با قانون‌اساسی قرار دارند؛ هم در روح کلی و هم در موارد جزیی. برای مثال نقض اصل۴۲ قانون‌اساسی و موارد مشابه حقوق زنان، آموزش عالی، اقلیت‌ها و... بنابراین پرسش پیش می‌آید که این منشور چیست؟

اگر این منشور در حکم نوعی قانون‌اساسی جدید است، باید آن را اعلام کند. اگر قرار است قانون‌اساسی عوض شود، در خود دولت یازدهم را، بر این اساس ۱۵ حقوقدان تراز اول کشور به همراه پنج‌جامعه‌شناس مطرح در این نظرسنجی شرکت کرده‌اند و روال کار به شکلی است که استادان حاضر در نظرسنجی نظر خود را درباره کلیات منشور حقوق شهروندی، نقاط ضعف و قوت و سازوکارهای اجرایی این منشور ارایه کرده‌اند. همچنین بررسی جزییات این سند نیز طی روزها و هفته‌های آینده در روزنامه «شرق» منعکس می‌شود. با این حال نتایج این نظرسنجی نشان می‌دهد ۹۵ درصد شرکت‌کنندگان (۱۹ نفر) در نظرسنجی دارای انتقاداتی به کلیات این منشور و تنها پنج درصد (یک‌نفر) انتقادی نسبت به کلیات منشور حقوق شهروندی نداشتند. همچنین بر اساس بررسی انتقادات مطرح‌شده، شرکت‌کنندگان عنوان کردند، «مشکل خلأقانونی نیست، مشکل در اجراست» (۸۰درصد)، برخی موارد در حیطه اختیارات دولت نیست (۵۰درصد)، منشور فاقد ضمانت اجرایی است (۹۰درصد)، منشور با قانون اساسی ایران همپوشانی دارد (۳۵درصد)، منشور نگاه از بالا به پایین به جامعه ایران دارد (۳۰درصد)، منشور تحقق حقوق را منوط به قیدهایی کرده است (۳۰درصد)، نخبگان، نهادی عمومی و مدنی نقشی در تدوین سند ندارند (۲۰درصد)، نقش مثبت منشور در فرهنگ‌سازی (۱۲/۵ درصد) و حقوق بطور دقیق مشخص کرده و حتی مطالعه گزارش‌های سامانه نیز شده است. حقوق شهروندی حقوقی است که مردم خود باید تدوین کنند و آن را از دولت‌ها مطالبه کنند. به همین دلیل بهتر بود این قانون با مشارکت نهادهای مدنی از دل جامعه تدوین شود. با این حال هنوز هم فرصت برای رفع این نقاط ضعف وجود دارد و به نسبت که دولت آقای روحانی این منشور را در اختیار نهادهای چون انجمن جامعه‌شناسی، کانون وکلا و نخبگان در نهادهای غیردولتی قرار دهد، تا آنها نظر خود را دهند.

محمد آخوندی حقوقدان: این اقدام آقای روحانی در تدوین حقوق شهروندی را می‌توان به قلل نیک گرفت و باید از ایشان در این رابطه تشکر کنیم چراکه برای اولین‌بار یک مقام دولتی به این فکر افتاده است که دست به تهیه منشوری بزند که در آن به حقوق شهروندان مربوط می‌شود است. اما حقوق شهروندی مسالهای است که مربوط به ملت است و طبیعتا این مردم هستند که باید در تدوین آن نقش داشته باشند. به نظرم این نگاه از بالا در تدوین حقوق شهروندی درست نیست.

ما باید با تقویت نهادهای مدنی و مردمی کاری کنیم که مردم خود در تدوین این حقوق نقش داشته باشند و قطعا از دولت بخواهیم که در اجرا و مراجعه‌شدن این قوانین نظارت داشته باشند. من با این حال نتایج این نظرسنجی مطلوب به کلیات منشور حقوق شهروندی دارای اجرایی تلاش‌هایی فراجناحی برای اجرا صورت بگیرد.

شهلا اعزازی جامعه‌شناس: حقوق شهروندی مفهوم فلسفی و سیاسی بوده که از زمان ارسطو مطرح شده و از آن زمان تاکنون تغییرات زیادی داشته است. در دوران حکومت آتن، شهروندی یک فضیلت برای مردان و تنها در انحصار انها بوده است. حقوق‌مدنی شهروندی در قرن ۱۸ برای همه در نظر گرفته شد. حقوق سیاسی در قرن ۱۹ و ۲۰، حقوق اجتماعی و اقتصادی برای شهروندان در نظر گرفته شد. تفاوت‌های میان شهروندان وجود دارد؛ چراکه شهروندان هیچ کشوری از لحاظ قومیت و زبان مشابه نیستند. در حقوق شهروندی همچنین بحث جنسیت زن و مرد نیز مطرح است. شهروندی امروزه تنها منحصر به مردان نیست، اما تفاوت‌های میان حقوق شهروندی مردان با زنان و اقلیت‌ها و نژادها وجود دارد. بنابراین برای حل این مشکل سه دیدگاه مختلف مطرح می‌شود؛ عدای معتقدند باید قوانین فراگیر ایجاد شوند تا تفاوت‌ها در نظر گرفته شود. دسته دوم معتقدند باید بر اساس تفاوت‌ها حقوق شهروندی تنظیم و تصویب شود و دسته آخر اعتقاد دارند حقوق شهروندی باید فراگیر باشد، اما بر اساس تمایزات که هم دربرگیرنده همه افراد جامعه شود و هم تمایزها را در نظر داشته باشد. بعنظرم از همه مهم‌تر باید حقوق شهروندی‌های تدوین‌شده جنبه اجرایی داشته باشند و امیدوارم اینچنین باشند.

درصد مواردی که اساتید شرکت کننده در نظر سنجی به آنها تاکید کرده اند

ناصر قوامی رییس کمیسیون حقوقی و قضایی مجلس شنشم: من منشور حقوق شهروندی که از سوی آقای روحانی مطرح شده است را خواندم و به نظرم دارای دو بخش است. بخشی از حقوق که مجری تحقق آن قوه‌مجریه که اصلا در حیطه اختیارات قوه مجریه است. نکته مهم این است که در مسایلی که مربوط به نهادها و قوای دیگر کشور می‌شود، قوه مجریه چه کارهایی می‌خواهد انجام دهد؟

ما باید با تقویت نهادهای مدنی و مردمی کاری کنیم که مردم خود در تدوین این حقوق نقش داشته باشند و قطعا از دولت بخواهیم که در اجرا و مراجعه‌شدن این قوانین نظارت داشته باشند. من با این حال نتایج این نظرسنجی مطلوب به کلیات منشور حقوق شهروندی دارای اجرایی تلاش‌هایی فراجناحی برای اجرا صورت بگیرد.

آیت‌الله هاشم‌هاشم‌زاده‌هریسی، عضو مجلس خبرگان رهبری: یکی از مشکلاتی که در زمینه حقوق شهروندی وجود دارد این است که مسایل حقوق شهروندی در بسیاری از قوانین به صورت پراکنده است و به دلیل قدیمی‌بودن آنها به فراموشی سپرده می‌شود. به نظرم این اقدام آقای روحانی اقدامی مثبت و قابل احترام است. چراکه مجموعه قوانین موجود در این رابطه را یک جا جمع کرده‌اند و همه آنها در یک جا برجسته‌سازی می‌شوند؛ از سوی دیگر طرح اینگونه مسایل باعث فرهنگ‌سازی و آگاه‌کردن مردم از حقوقی که دارند می‌شود و همین که در افکار عمومی مطرح می‌شود باعث تزریق آثار مثبتی در جامعه می‌شود.

نکته نگران‌کننده اجرای این حقوق است که به نظرم از ۱۰ درصد از آن نیز اجرایی نشود غنیمت است و ضرری را متوجه فردی نمی‌کند.

همچنین اگر عنوان شود که این مسایل تاکنون بارها مطرح شده است، باز هم باید گفت تکرار مصادیق اساسی فعل‌شده از مفیدی است و بهتر از این است که به قانون اساسی اکتفا کنیم و بگذاریم این مسایل مسکوت بماند. در مجموع این اقدام، اقدام مفید و موثری است و باید همه مسوولان نظام برای اجرای آن تلاش کنند.

بابر انصاری، عضو هیات‌علمی دانشکده حقوق دانشگاه شهیدبهشتی: باید بحث نظری و علمی راجع به حقوق شهروندی در کلیات آن را بحث تدوین منشور یا تهیه و تصویب قانون حقوق شهروندی تفکیک کنیم. بحث یکجانگر، پناهندگان، آوارگان و... را دیرمی‌گیرد؛ بنابراین مهم این است که در تدوین چنین منشوری به مفهوم وسیع شهروند توجه شود. قانون حقوق شهروندی که در حال حاضر وجود دارد صرفا مباحث قضایی را دربرمی‌گیرد و از آنجا که حقوق شهروندی شامل حقوق فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، قضایی و مدنی و... شهروندان است؛ بنابراین تدوین منشور حقوق شهروندی می‌تواند بسیار مفید باشد و تمامی این حقوق را دربرگیرد.

البته مهم‌تر از تدوین قانون، اجرا و نظارت بر قانون است. از آنجا که مقررات مختلفی مربوط به حقوق شهروندی در جامعه وجود دارد، ولی مهم آگاه‌کردن و آموزش همه شهروندان در آشنایی آنها با حقوق اولیه‌شان است.

همچنین اصولا حقوق شهروندی با توجه به نیازهای هر جامعه تدوین می‌شود ولی نکته بسیار مهم این است که قوانین مربوط به حقوق شهروندی باید اجرا باشد و بتوان از سد آرمانی و دور از دسترس نباشد. اگر تدوین این منشور بیش از حد طولانی شود، به نتیجه نخواهد رسید.

سعید معیدفر، جامعه‌شناس: به نظر من یکی از نکات ضعف مهم و تاثیرگذار بر این منشور، وجود قیدهایی است که تحقق حقوق شهروندی را به آینه اولیا به قیدهایی وجود داد که مطمئنا در آینده در صورت اجرایی این قوانین با تحقق حقوق شهروندی اشاره شده را ایجاد کند، مثلا در بندی که به آزادی مطبوعات اشاره شده است، آمده که مطبوعات آزاد هستند اما قیدهایی برای این آزادی گذاشته‌اند که می‌تواند برای مجریانی که با این حقوق تاثیرگذار دارند، وسیله برای محدودکردن این حقوق باشد. این مسائل دقیقا در قانون‌اساسی ما نیز وجود دارد و باید یکی از نکات اساسی مانع تحقق حقوق شهروندی در قانون‌اساسی شده است. همین قید مراجع باشد. نقطه ضعف دیگر نگاه از بالای دولت به مردم است. حقوق شهروندی حقوقی است که مردم خود باید تدوین کنند و آن را از دولت‌ها مطالبه کنند. به همین دلیل بهتر بود این قانون با مشارکت نهادهای مدنی از دل جامعه تدوین شود. با این حال هنوز هم فرصت برای رفع این نقاط ضعف وجود دارد و به نسبت که دولت آقای روحانی این منشور را در اختیار نهادهای چون انجمن جامعه‌شناسی، کانون وکلا و نخبگان در نهادهای غیردولتی قرار دهد، تا آنها نظر خود را دهند.

بهمن کشاورز، حقوقدان: در موضوع حقوق شهروندی با خلأ قانونی مواجه‌نیستیم بلکه مشکل اجرایی داریم. به نظر من حقوق ملت ایران که همانا حقوق شهروندی است، در فصل سوم قانون‌اساسی از اصل ۱۹ تا ۲۲ بیان شده و قسمتی از این حقوق که عمدتا ناظر بر مسایل قضایی بوده‌اند، در بخشنامه مورخ ۳۰ فروردین ۸۳ رییس وقت قوه‌قضاییه خطاب به مراجع قضایی، انتظامی و اطلاعاتی کشور مورد تاکید قرار گرفته است.

این بخشنامه در قالب ماده واحده‌ای در مجلس ششم، صورت قانونی پیدا کرد و در ۱۶ اردیبهشت ۸۳ به تایید شورای نگهبان رسید؛ البته در اصول اول، دوم، سوم و قسمت‌های دیگری از این قانون، آنجا که مسایلی را راجع‌به قوه قضاییه بیان کرده، مباحثی که قابل تعبیر به حقوق شهروندی هست ذکر شده است. مشکل اصلی ما این است که موارد‌ی از اینگونه چندان جدی گرفته نمی‌شود یا در مقام اجرا با تفسیرهای متفاوت و گاه متهافتی مواجه هستیم که اجرای آنها را گاه دشوار و گاه منتفی می‌کند؛ به نظرم اگر استادانی که در اصول قانون اساسی، موارد قانون مدنی و حقوق قانون بیان شده‌اند و تکرار آنها در یک مجموعه با عنوانی جدید محل تامل است و اگر منجر به ایجاد تحولی در زمینه رعایت حقوق شهروندی نشاند، تحمیل حاصل و خالی از فایده است.

فرهاد پرویز، حقوقدان: در تدوین منشور حقوق شهروندی ابتدا باید واژه «شهروند» تعریف شود. شهروند در تعریف مصیق فقط به ابنای یک کشور اطلاق می‌شود، اما در یک تعریف موسع همه ساکنان کشور اعم از اتباع بیگانگان، پناهندگان، آوارگان و... را دربرمی‌گیرد؛ بنابراین مهم این است که در تدوین چنین منشوری به مفهوم وسیع شهروند توجه شود. قانون حقوق شهروندی که در حال حاضر وجود دارد صرفا مباحث قضایی را دربرمی‌گیرد و از آنجا که حقوق شهروندی شامل حقوق فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، قضایی و مدنی و... شهروندان است؛ بنابراین تدوین منشور حقوق شهروندی می‌تواند بسیار مفید باشد و تمامی این حقوق را دربرگیرد.

البته مهم‌تر از تدوین قانون، اجرا و نظارت بر قانون است. از آنجا که مقررات مختلفی مربوط به حقوق شهروندی در جامعه وجود دارد، ولی مهم آگاه‌کردن و آموزش همه شهروندان در آشنایی آنها با حقوق اولیه‌شان است.

همچنین اصولا حقوق شهروندی با توجه به نیازهای هر جامعه تدوین می‌شود ولی نکته بسیار مهم این است که قوانین مربوط به این حقوق عملی و قابل اجرا باشد و بتوان از سد آرمانی و دور از دسترس نباشد. اگر تدوین این منشور بیش از حد طولانی شود، به نتیجه نخوا